

SOMOGYTŰR

1974

Ké. 9. 402/66
200. 00
v. 001/402/66.00

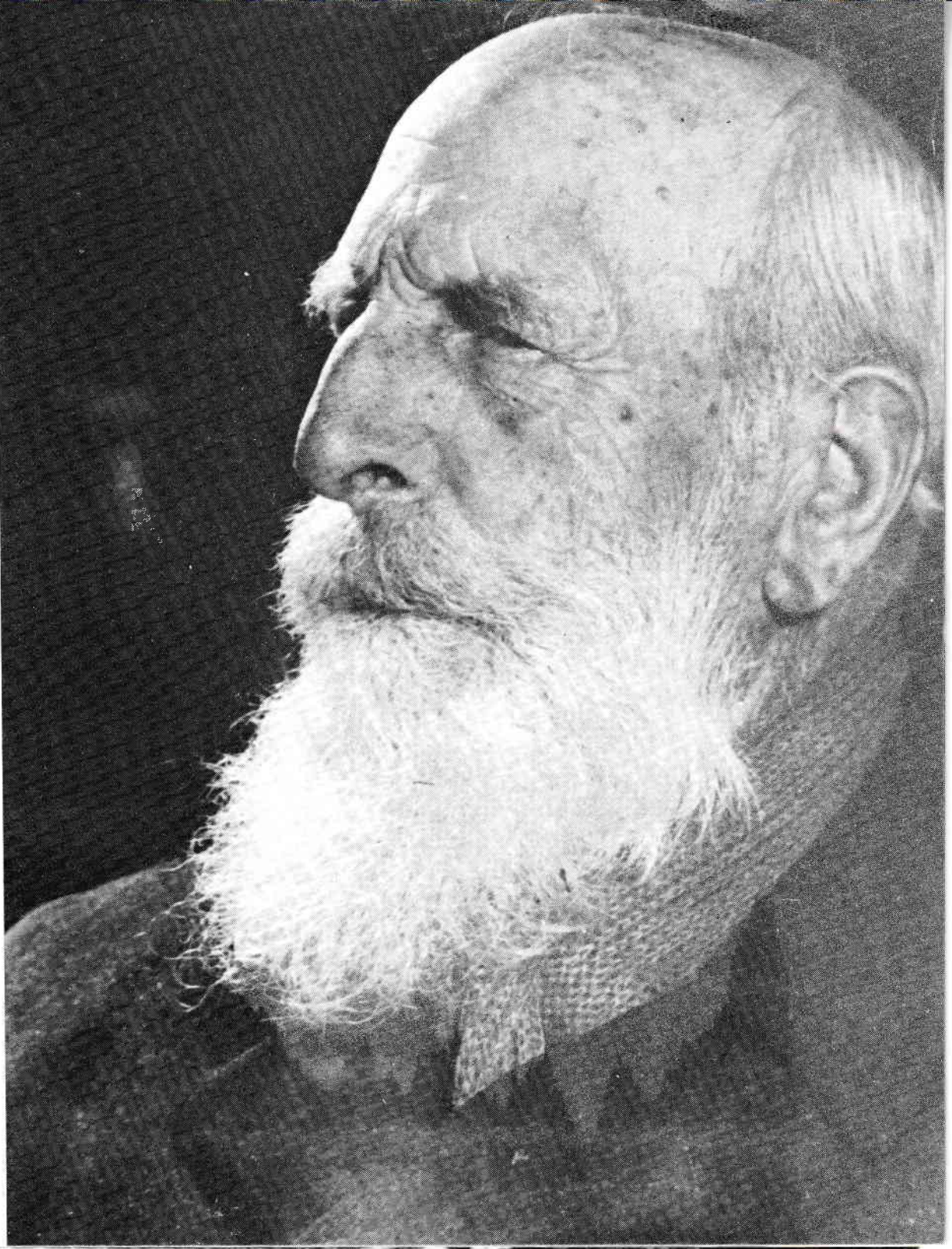
KUNFFY LAJOS
EMLÉKMŰZEUM

SOMOGY MEGYEI MÚZEUMOK IGAZGATÓSÁGA
KUNFFY LAJOS EMLÉKMÚZEUM, KAPOSVÁR

A kiállítást rendezte: Horváth János
Kivitelezte: A Somogy megyei Múzeumok Igazgatósága 1979-ben
Szerkesztette: Horváth János
Felelős kiadó: Honfi István

Sportpropaganda Vállalat, Budapest
OOK Nyomda, Veszprém, 2000 pld.
Felelős vezető: Balogh Ferenc

Kunffy Lajos 1869. október 2-án született Orciban. Az elemi és a középiskolát Kaposvárott végezte. Korán megnyilvánuló rajzi ügyességét nagy ambícióval fejlesztette, jogi tanulmányai végeztéig magánúton festők keze alatt, a pesti Mintarajziskolában, múzeumban másolva. A katonasági kötelezettségét is leróva 1891-ben Münchenbe utazott Hollósy Simontól tanulni. A részletező rajzolás szemléletét kívánta nagyvonalú meglátásig képezni, amikor átiratkozott az Akadémiára. Újabb félév elteltével 1892-ben a párizsi Julian Akadémiára jelentkezett, ahol három szorgos év után megérett benne az önállóulás biztonsága. Rendszeres kiállítója lett a párizsi Szalonnak, Budapesten a Múcsarnoknak és a Nemzeti Szalonnak.

Festészetének egyéni vonásai mégis Somogytúron alakultak ki, ráeszmélve kötődéseinek világára. Realista látásmódjával párosította azt az impresszionisztikus, gazdag koloritú festői nyelvet, melyet Franciaországban sajátított el. A faluvilág embereinek, életénekromantikátlanul ízesmagyarságot is tükröző művei itt, Somogytúron, minden tekintetben az otthonukban, gazdag összeállításban láthatók. Festőjük ki-

lencven éves korában megkapta a Magyar Népköztársaság Érdemes Művésze kitüntetést, melynél nagyobb örömben a Somogy megyei Tanács részesítette: műterme 1958 óta nyilvános képtár lett. 1962. március 12-én Kaposvárott halt meg. Lakóháza, a kétszázéves kúria 1979-ben nyílt meg emlékmúzeumként, benne eredeti helyükön a bútorai, személyes tárgyai, életművének legszebb képeivel.

HORVÁTH JÁNOS

Mezőgazdasági munkáscsalád (1926)

Önarckép 70 éves korában (1939)

RÉSZLETEK A MŰVÉSZ ÖNÉLETRAJZÁBÓL

... Atyám mezőgazdasággal már serdülő ifjú korában gyakorlatilag foglalkozott, mert nagyapámnak Kaposvártól nyugatra volt már egy kis birtoka, melynek „Ebédvesztő” volt a neve. Atyám sokszor elmondta, hogy ő ott a méhesben lakott. Egyébként apja kereskedéssel foglalkozott, és fiát is erre a pályára szánta, el is végeztetvén vele a nagykanizsai kereskedelmi iskolát.

4

Nem lévén azonban kedve a kereskedéssel foglalkozni, külföldre vágyott. Kieszközölte apjánál, hogy külföldre mehessen, egy nagyobb üzletházban állást vállalni. Apja ellátta útiköltséggel, sőt megváltotta a katonai szolgálattól is 3000 Ft-tal, ami akkoriban így ment. Megszerezvén útlevelét, Triesztbe vette útját, ahol értesülve a magyar légió megalakulásáról, a kossuthi eszméktől lelkesítve, elhatározta, hogy belép a magyar légióba. Egyelőre azonban szülei előtt ezt titokban akarván tartani, Anconából Brettauert nevé nagykereskedővel, akivel megismerkedett, közvetítette haza leveleit. E Brettauert családból származott a neves osztrák író, Stefan Zweig édesanyja is.

Miután besorozták a légió huszárezredébe, Nólába, Nápoly mellé került kiképzésre. Gyors előhaladást téve a katonai tudományokban, néhány hónap múlva már bevezényelték Nápolyba, gróf Teleky Sándor mellé segédnek. Az olasz nyelvben már járatos lévén, ő tartotta fenn az érintkezést az olasz hatóságokkal.

Négy évet töltött apám a légiónál. Ekkor látva, hogy nem sikerül Kossuthnak a külföldi hatalmak támogatását kieszközölni a magyar függetlenség kivívására, másrészt mert ijesztgető levelet is kapott otthonról édesanyja betegségről, elhatározta, hogy megválnak a légiótól. Szerencsésen átlépte az osztrák határt, Salzburgban azonban osztrák kémek letartóztatták. Bécsbe kísérték, ahonnan apja egy ismert bécsi ügyvéd közreműködésével kiszabadította. Hazatért, de internálták Somogy megye területére, ahonnan csak főispáni engedéllyel távozhatott...

Olaszországi élményeit ő maga írta meg 70 éves korában, „Itáliában a magyar légiónál” címmel. Ma ott van ez a kis könyv a Hadi-múzeum könyvtárában is az ő arcképével, huszárkardjával, és több fontos – a légió életére vonatkozó – irattal együtt. Atyám 1934-ben, 96 éves korában halt meg. Mint az utolsó magyar légionista. Sírhelye a budapesti olasz követség és a kaposvári ezred is koszorút helyezett.

Hazatérve, atyám egészen a mezőgazdaságnak és családjának élt. Az orczi bérlet, jó irtásföldjeivel igen hálásnak bizonyult. Ide hozta Veszprémből fiatal nejét, Hochsinger Hermint. Anyám ebből a kulturált városból került a kis Somogy megyei faluba, melynek főterén állott az a zsúpos uradalmi épület, amelyben én születtem.

Az állandó falusi tartózkodás azonban csak néhány évig tartott, mert apám, harmadik testvérem, Emma születése előtt, lakást bérelt Kaposvárott az Irányi utcában, és azután már csak a nyarakat töltöttük falun. Hamarosan szép földszintes házat is épített magának a Berzsényi utcában, szemben a kaposvári nagyszülők házával. A nagyszülőknél lakott még a kaposvári nagypapa édesanyja is, aki 104 évet élt, és arról volt nevezetes, hogy 100 éves korában szemüveg nélkül tudott varrni. Tizenhat éves koromban megfestettem arcképét Galimberti tanáromnál. Apámnak anyai nagypapa is élt még ekkor Balatonfőkajáron, ahol apám is született. Szintén 100 éven felüli kort ért meg.

A kaposvári új ház csupa világosság volt. Különösen az udvar felőli széles cementlapokkal lera-kott folyosó, mely egy délszaki növényekkel, a legkülönfélébb rózsafákkal, sok-sok virággal díszített udvarra szólt. Innen folytatódott a konyhakert gyümölcsössel és kaszálóval, mely leért a Kapos folyóig.

Mi, fiúk nyilvános iskolába jártunk, nővéremet otthon nevelőnő tanította, aki minket is bevezetett előbb a német, majd a francia nyelv titkaiba...

Az iskolajárást unalmasnak találtam, és az volt az érzésem, hogy a tanárok is örülnek, hogy egy-egy tanórának vége van. Közepes tanuló voltam, leggyengébb számtanban. Jobban kedveltem a földrajzot, a történelmet és a fizikát. Amikor a kaposvári gimnáziumba beírtak, annak még csak hat osztálya volt. Úgy emlékszem, hogy már az V. osztályt végeztem, amikor nyolcosztályúra emelték.

Abban az időben nem volt rendes tanárképző sem, és sok tanár más pályáról vedlett át. Például Vaszary János festőkollegám édesapja, Mihály, ki latin tanárom volt, fiatalabb éveiben mint gazdatiszt működött.

A festés iránti hajlamom koránt jelentkezett. Amikor újonnan épülő kaposvári házunkban a szobafestők dolgoztak, ez rendkívüli módon érdekelt. Az istállónk falát, mely szép fehérre volt meszelve, kezdtem befesteni mindenféle ábrákkal. Hét-nyolcéves lehettem akkor. Emlékszem, ha nem volt más festékem, magam csináltam: zöld színt levelekből, piros színt téglából...

Mikor Károly fivérémmel nagyobb fiúk lettünk – ő talán 12 éves, én 14 –, apám nem akarta, hogy a vakációt munka nélkül töltsük, megkívánta, hogy valami iparosságot tanuljunk ez idő alatt. Nekem a bognársághoz, Károlynak a kovácsmesterséghez volt kedve. Naponta ebéd után el kellett gyalogolnunk a három kilométerre fekvő szentlukai majorba, ahol a bognár- és kovácsműhely volt...

Szüleim nagyon vendégszeretők lévén, igen sokan látogattak meg bennünket nyáron át Kaposvárról. Egy alkalommal Szigethy Gyula János kaposvári kórházigazgató-főorvos jelent meg két fiával, Sándorral és Lászlóval. Szigethy főorvosnak az volt az elve, hogy először vármegyéjüket ismerjék meg fiai, azután majd az országot, mielőtt külföldi tanulmányútra indulnak. Sándorral utóbb Párizsban is együtt voltam, mikor orvosi tanulmányait ott befejezte. Abban az időben festettem éppen a „Vitatkozó francia papok” című képemet a St. Germain de l’Auxerrois templom előtt, esti fényben, és ha dîner után sétáltunk, oda-oda állítottam Sándort a gázlámpa alá, hogy a világítási effektust tanulmányozzam. Kijött hozzánk Koroknyai Ottó festőművész is, akinek tanítványa voltam, és vele Both Menyhért, aki akkor a „Somogy” c. lap segédszerkesztője, utóbb festőművész volt. Azután Szikszay

Ferenc, akivel már mint festőnövendék, Párizsban ismerkedtem meg Rippl-Rónai József társaságában, amikor Párizsból először hazajött szülei látogatására.

Tizenkét éves voltam, midőn apám a dégi Festeticsek gálofai uradalmát kibérelte. A 14 szobás kastélyt a gálofai Festeticsek valószínűleg vadászkastélynak építették, tekintettel a nagy erdőségekre, de sohasem laktak itt. Nagy hatalmú tisztartók tanyáztak benne. A gazdasági alkalmazottak nagy száma, a birtok nagy terjedelme, serdülőkoromban romantikus feudalisztikus érzéseket váltottak ki belőlem, amelyek azonban utóbb Párizs demokratikus szabad levegőjében szerencsésen elpárologtak...

Már gimnáziumi éveim alatt foglalkoztatott a festőművészi pálya, és oly szerencsés voltam, hogy Kaposvárra jött és megtelepedett itt egy olasz akadémiai festőművész, Galimberti Alajos. Öröklött Kaposvár tövében mintegy 200 hold földet, valami magyar rokonság révén. A városban vett lakást, és értesülvén, hogy Kaposvárott csak apám beszél olaszul, felkereste és összebarátkoztak. Látva rajzaimat, készségesen vállalkozott továbbképzésemre. Ő már nem olajnyomatokat másoltatott velem, mint gimnáziumi rajztanárom – hanem hozzáfogatott a természet utáni festéshez. Azután élő modellt kerestünk, – és ki lett volna erre alkalmasabb, mint a 100 éves dédnagymama, akinek nem volt semmi dolga, és még nagyon mozgékony volt. Szívesen eljárt velem Galimbertihez. A festés alatt kértük, hogy beszéljen nekünk I. Napóleon koráról, mert hiszen ő a XVIII. század nyolcadik évtizedében született, és Napóleon fénykorában már asszony volt. Utána következett a modellülésben édesanyám magyaros viseletű apja, aki akkor már hozzánk költözött Veszprémből. Ez is sikerült arckép lett.

Ez időben híre járt már Munkácsy Mihály nagy sikerének, sőt a „Krisztus Pilátus előtt” reprodukcióban a kaposvári könyvesboltok kirakatá-

ban is látható volt. Rippl-Rónai akkor hagyta el a kaposvári Schröder-patikát, ahol mint segéd működött, hogy Münchenbe menjen tanulni, és ekkor történt, hogy Vaszary János, gimnáziumi professzorom fia a budapesti Mintarajztanoda növendéke lett. Iskolai szünetekben haza-hazajött, és felkeresvén, természetesen nagy komolyságával kezdte nekem magyarázni az igazi művészetet. Született professzor volt. Tőle kaptam olvasni Hyppolite Taine művészeti könyveit, amelyek betekintést nyújtottak a piktúra gazdag irodalmába.

Vaszary folyton kutató elme volt, nagyon magába zárkózó; barátságába nehéz volt bejutni. Én 1894-ben Párizsban kerültem vele bensőségesebb viszonyba; több hónapon át együtt laktunk a Hotel Jacob-ban. Hazatérve is megmaradt közöttünk a jó baráti viszony. Időközönként műterembe is eljött, hogy készülő munkáim felett véleményt mondjon...

Galimbertitől – aki mind jobban el volt gazdaságával foglalta, és igen közepes művészi tehetség volt –, később Koroknyay Ottóhoz pártoltam, aki modernebb festő volt. Sárdról jött be Kaposvárra. Őles termetű, szép szőke szakállas férfi volt. Nagypám házában lakott albérlőként, Mészöly mérnökéknél, s egyik szobája műteremként szerepelt. Itt dolgoztam azután tovább. Koroknyay igen bölcsen nem engedett még festeni, csak rajzoltam élő modellek után. Ez már jó iskola lett volna, de a VII. és VIII. osztályú gimnázium nagy tananyaga miatt csak kevés időm maradt a művészetre. Azután Koroknyay is Pestre gravitált, és ott, mint Benczúr-tanítvány megnyerte a Munkácsy-díjat.

Az érettségít jó eredménnyel abszolválván, szeptemberben Budapestre vitt atyám, hogy ott a jogi fakultásra beiratkozzam. Nem ellenezte, hogy a művészettel is foglalkozzam, de apai gondoskodásból mégis megkívánta, hogy diplomát szerezzek. Elvitt Kelety Gusztávhoz, a Mintarajziskola akkori igazgatójához, és megtanácskozta

Hazatérő aratók (1929)

vele, hogy mint vendéglátó, ezen intézetbe is felvétessem. Reggel 8–10-ig itt rajzoltam gipszfejeket Greguss professzornál. Ez nekem könnyen ment, de unalmas kezdett lenni. Be-belopódtunk tehát Székely Bertalan osztályába, és möhön hallgattuk a nagy professzornak a már haladottabb festőnövendékekhez intézett instrukcióit. Kellemes iskolatársaim voltak itt Edvi Illés Aladár, Bosznyay István, Szlányi Lajos, Horthy Béla...

Első jogászévelem letelte után még jobban neki-láttam művészeti tanulmányaimnak, és elhatároztam, hogy a Nemzeti Múzeum egyik nagy festményét lemásolom. Választásom Benczúr: „Hunyady László végbúcsúja” című festményére esett. Szabály szerint egy elő művész képét csak az illető engedelmével szabad lemásolni. Lámpalázam volt, mikor a nagy mesterhez kellett men-

nem az engedélyért a Bajza utcába. Boldog voltam, midőn kérésemet előadva a mester mosolygott és névjegyén az engedélyt megadta. Ezt Ligethy Antal festőművésznek kellett felmutatnom, aki akkor a múzeumi képtár őre volt.

Többen másoltak a múzeumban, idősebb emberek, és tanakodva néztek rám, hogy fiatal gyerek ilyen nagy fába vágja a fejszójét. A Benczúr-technika nem volt olyan egyszerű. Az egyik idősebb jóakarató festő – Glatter Gyula kitűnő arcképfestő apja, Ármin – be is vallotta, amikor a másolat néhány hónapi szorgalmas munka után elkészült, hogy nem hitte a kezdésnél ezt a szép eredményt.

A kópia befejezése után nem volt már kedvem visszatérni a rajziskolába. Elhatároztam, hogy az akkor legdivatosabb, legnépszerűbb festőhöz, Vágó Pálhoz szegődöm tanítványul, akinek a leg-

sötétebb Józsefvárosban, a Szűz utcában volt a műterme. A délutánokat besötétedésig az ő műtermében töltöttem azután, mert a délelőttiöket az egyetem foglalta le. Modelleket hoztam az agg-ápoldából, és igen szorgalmasan először csak szénrajzokat készítettem. De utóbb azután arra merészkedtem, hogy magát Vágót fessek le, amint az „Olympuson” című képe előtt dolgozik, amelyen a Népszínház legszebb női alakjait örökítette meg...

A jogászoknak engedélyük volt arra, hogy harmadik évüket önkéntesi évük leszolgálására fordítsák, anélkül, hogy jogi tanulmányi évüket elvesztenék. Beálltam tehát katonának; gyalogosnak a 44. úgynevezett somogyi „rosszseb ezred”-be, amelynek két zászlóalja mindig Budapesten állomásozott, az Üllői úti kaszárnyában. A tisztikarral hamarosan jó barátságba kerültem, és többeket közülük lefestettem, ugyanígy az egész szakaszomat is, amint kivonulni készül. Sajnos ezek a képeim elvesztek a második világháború alatt, csak egy kis helyes trombitás képe maradt birtokomban...

A katonáskodás befejeztével siettem Münchenbe, ahol több honfitársammal találkoztam össze. Az első Jankó Elemér volt, a földrajztudós fia, akivel már a Mintarajziskolában ismerkedtem össze. Ő vitt el a Lohengrin-kávéházba, ahol egész magyar társaságot találtam, nagyrészt Hollósy tanítványait. Ezek kapacitáltak, hogy én is oda iratkozzam be. Én is Hollósy szuggesztív hatása alá kerültem tehát. Kitűnő professzor volt, aki felébresztette tanítványaiban a részletek iránti szeretetet. Jól haladtunk. Legtehetségesebb volt közöttünk Jankó, aki fél szemével is legprecízebben rajzolt. Így megkonstruálni egy szemet, száját, orrot, mint Hollósynál, máshol nem tudtak a növendékek. De hovatovább kezdtük érezni, hogy ez a tárgyak nagyvonalú meglátásának hátrányára van. Hollósy vezérmotívuma a természetűség és igazság volt. A legjelentéktelenebb tárgy hűséges megörökítését becsesebbnek

mondta a legnagyobb kompozíciónál. Mi, fiatalok, azonban sejtettük, hogy így művészi kiképzésünk nem lesz teljes, és nem lesz meg a készségünk nagyobb feladatok megoldására. Szinte titokban jöttünk néhányan esténként össze, és kompozicionális feladatot tűztünk ki magunknak, versenyezve, hogy ki fogja legjobban megoldani. Részben ez a körülmény keltette fel bennem a vágyat, hogy tanulmányaimat a Müncheneri Állami Képzőművészeti Akadémián folytassam.

Látva az Akadémia hatalmas palotáját, szemben a kis túlsúfolt Hollósy-iskolával, elhatároztam, hogy a második félévre az Akadémiára iratkozom be.

Az Akadémián Hackl tanár osztályába kerültem, ahol két magyar fiút találtam: Komaházyt és Lyka Károlyt. Még ma is emlékezetemben van a hely, ahol tőlem jobbra Lyka dolgozott. Ő nem volt túl szorgalmas a rajzolásban, azt hiszem már akkor inkább a művészet elméletével foglalkozott. Esztétikusnak, műkritikusnak készült, és igen helyesen szükségesnek tartotta, hogy gyakorlatilag megismerkedjék a rajzzal és a festés technikájával. Művei hézagpótló nagy értékei a magyar művészeti irodalomnak. 1924-ben, midőn Vaszary Jánossal egy napon nyílt meg egy kiállításunk, ő behatóan és párhuzamosan foglalkozott a két „somogyi festővel”.

Hacklnál csak rajzoltunk. Életnagyságú aktokat, szénnel. Ez kitűnő eljárás volt. És mivel ugyanaz a modell egy hónapig is állt, a legalaposabb tanulmányra nyújtott lehetőséget. A professzor és tanítványai között igen meghitt viszony fejlődött ki. Hackl igen kedves, kedélyes ember volt. Vasárnaponként találkozót adott a Hofbrauhausban egy pohár sörről, azután kirándulásokat is tettünk az ő vezetésével. Az Akadémia híres magyar professzorait: Liezen-Mayert és Wagner Sándort azonban csak látásból ismertem, mert nekik haladottabb tanítványaik voltak, akik már festettek.

Ez időben — 1892 tavaszán — érkeztek vissza ifjú magyar festői Párizsból: Csók István, Iványi Grünwald Béla, Ferenczy Károly, kik befejezettek tekintették párizsi tanulmányaikat, és most már önállóan akartak dolgozni, festeni. Ehhez műterem és modellek kellettek. Úgy gondolták, hogy mindezt olcsóbban szerezhetik be Münchenben, mint Párizsban. Beszéltek Párizs művészeti életéről, nagyszerűségéről oly lelkesen, hogy elfogott engem is a vágy, hogy ott folytassam tanulmányaimat.

Szüleim a nyári vakáció alatt megnézték müncheni rajzaimat, és hozzájárultak — bár nehéz szívvel — a párizsi úthoz. Így október elején útra kelhettem...

Érkezésemet követő napon mentem a rue du Dragon-ban a Julian-akadémiára, hogy beiratkozzam. Balló Ede, akivel az előző este a Grand Caféban megismerkedtem, felajánlotta, hogy ő majd bevezet Jean Paul Laurens és Benjamin Constant osztályába, ahol ő is dolgozott.

Három évet töltöttem a Julian-akadémián, igen szorgos munkában. Mindkét professzoromat igen nagyra becsültem. A kettő közül Laurens szisztematikusabb volt, Constant impulzívabb, temperamentumosabb festő. Színben is gazdagabb. Keleti tárgyú képei nagyon hatásosak voltak, és ezekért magas árat fizettek. Abban az időben a keleti témák igen divatosak voltak, és sok művész megfordult Keleten. A magyarok közül különösen Eisenhut Ferenc és Tornai Gyula, aki Tangerből jött Párizsban mindig fel is keresett. A Laurens-nal való kapcsolatomból különösen két momentum maradt emlékezetemben. Amidőn egy évi rajzolás után festeni kezdtem, figyelmeztetett, hogy ne csináljam mindjárt a modell egész alakját, hanem egy-egy testrészt fessek meg életnagyságban, alaposan tanulmányozva. Nagyon értékesek voltak útmutatásai a kompozíciók megoldásánál is. A témákat ő adta fel, rendszeresen mitológiai vagy bibliai mozzanatot. A legtöbb tanítvány nagyon akadémikusnak ta-

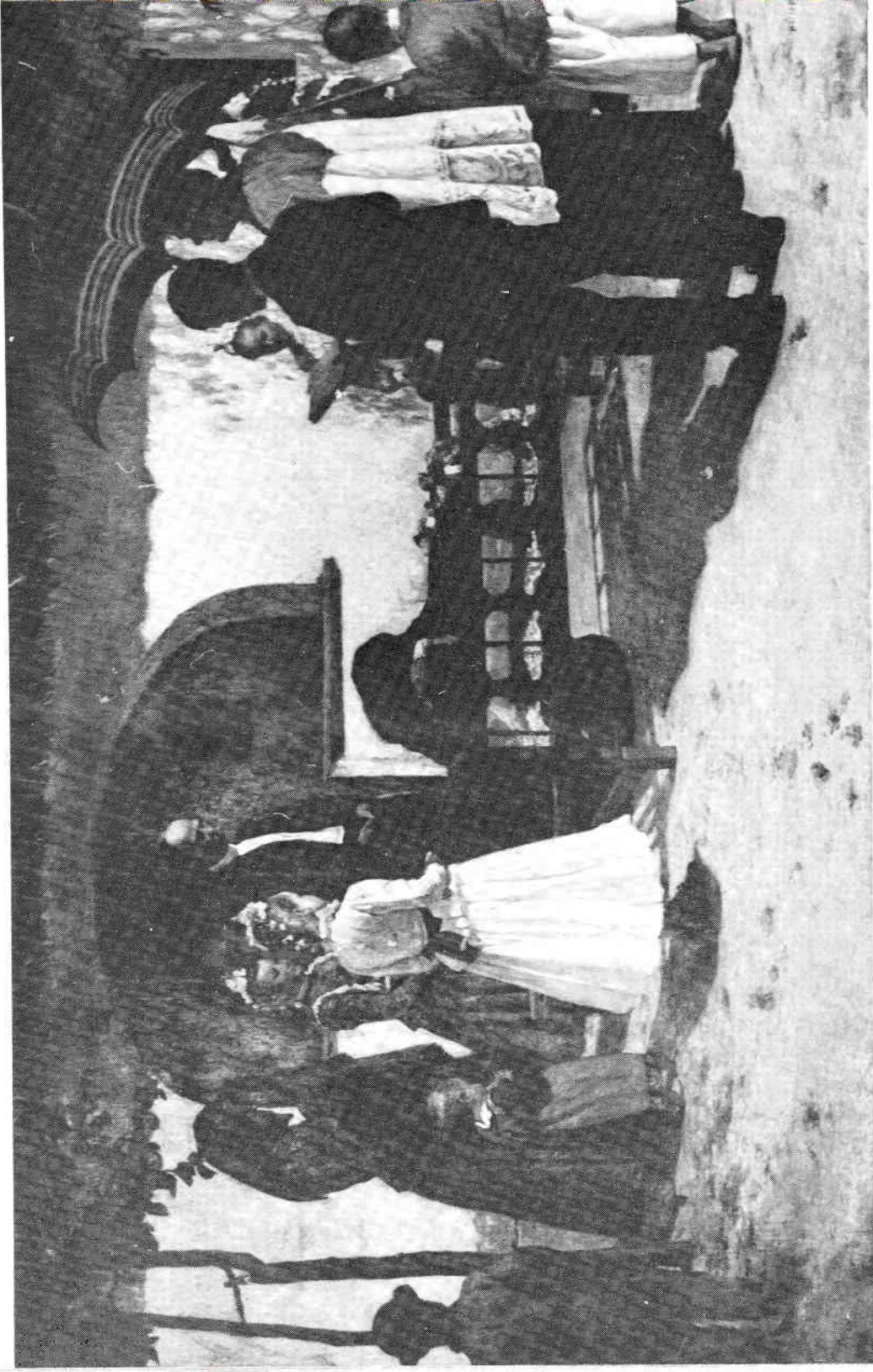
lálta ezeket a kompozíciókat, és inkább már a körülvevő életet akarta festeni. Pedig nagyon hasznosak voltak ezek a kompozíciók a térbeosztás, vonalvezetés, egyensúlyozás, árnyék- és fényelosztás szempontjából...

A Julian-ban dolgoztak abban az időben még a magyarok közül Fényes, Knopp, Szikszay, Nagy Sándor, Katona Nándor, akikkel esténként diner után többször együtt voltunk a Grand Caféban. A házasságok és kész művészek, mint Karlovszky, Pataky László, Rippl-Rónai, Hernádi Kornél csak elvéve jöttek oda...

Párizsban arra törekedtem, hogy a társadalom minden rétegét megismerhessem. Francia családokhoz bejutni nem könnyű dolog. A francia elzárkózó idegen nemzetbeliekkel szemben. Én azonban egy Julian-beli iskolai kollegám családjával is megismerkedtem.

Nekünk, fiatal magyar művésznövendékeknek fényes találkozóhelyünk volt Munkácsy Mihály ünnepelt mesterünk palotája. Engem Halmi Artúr — aki ekkor a Munkácsy-díj nyertese volt — vezetett be hozzá a pénteki fogadási napon. Estélyeiken ezernyi ember tolongott mindig, úgyhogy a házukkal szomszédos palotát is megvették, és a falakat áttörték. Így óriási zeneteremmé vált szalonjuk. Remekül voltak berendezve, főként reneszánsz bútorokkal, drága szőnyegekkel, terítőekkel, függönyökkel. Ezeket az estélyeket Munkácsyné rendezte nagy jártassággal, férjét pedig ilyen alkalmakkor is úgy kellett előhívni mindig műterméből, annyira benne élt művészetében.

Munkácsy kétségtelenül a legerőteljesebb magyar festőtehetség volt. Bár jelentősebb képeinek témája nem magyar, de mindegyikben kifejeződik magyar temperamentuma. Voltak már nagy festőink, de olyan festőien nem látta még egy sem a világot, mint ő. Mindamellettt igazságtalannak tartom, hogy amikor világhírességeink közt Petőfit, Kossuthot, Munkácsyt, Liszt Ferencet említik, elfelejtkeznek Zichy Mihályról. A legmé-

Somogytúri gyermektetetés (1907)

lyebb gondolatokat rajzban nálánál súlyosabban senki sem fejezte ki, európai értelemben sem. Engem különösen is megigézett művészi egyénisége, hiszen Somogyban született, egy szomszédos kis faluban...

Már három évet töltöttem a Julian-akadémián, midőn elég bátorságot éreztem első kompozicionális képem megfestésére. Ez a „Five o'clock tea” címet nyerte, és a francia művészek társulata szalonjában 1894-ben került kiállításra. A szép párizsi benyomásokkal, és azzal a sikerrel, hogy első képpemmel a párizsi szalonban szerepelhettem, jó hangulatban utaztam haza Magyarországra, azzal az elhatározással, hogy nyáron át megfestek egy igazi plein air-képet. Választásom egy aratási jelenet volt Gálosfán, előtérben egy vízholdó fiúval és egy kaszáját kalapáló aratóval. Alaposan megrajzoltam, és a napfény jól kifejezésre jutott a vásznon. Az őszi tárlaton, a Párizsban kiállított képpel együtt, kiállítottam Budapesten, a régi Múcsarnokban. Ez volt itthon első kiállításom...

Az volt a tervem, hogy ősszel visszatérek Párizsba és akadémiai tanulmányomat befejezettek tekintve, önállóan fogok dolgozni. Összejöttem azonban Budapesten azokkal a kollégákkal, akikkel már Münchenben megismerkedtem, Ferenczyvel, Csókkal, Eisenhuttal, Iványival, akik biztattak, hogy menjek inkább velük Münchenbe, ahol olcsóbb a műterem és a modell is, és nyugodtabban lehet dolgozni.

Hallgattam tanácsukra, és Münchenbe mentem. Iványi átengedte nekem műtermét, mert ő meg Csókét vette át, aki viszont egy igen nagy terjedelmű kép megfestésére gondolván, az egyik legnagyobb müncheni műtermet bérelte ki. Ekkor fogott Báthory Erzsébet megfestéséhez, Iványi pedig „IV. Béla király a tatárjárás után” című képét festette. Én először egy egyalakos életnagyságú prófétát, „Jeremiást” festettem meg, ami 1895-ben került a budapesti Múcsarnokban kiállításra.

Ez időben indultak meg az előkészületek a nagy millenárius kiállításra is. Pályázatokat tűztek ki történelmi és bibliai tárgyú képekre. Én elhatároztam, hogy egy aktos képet fogok festeni, mert hiszen ez a próbaköve az akadémiai festői képzettségnek. Életnagyságú női aktig nem merészkedtem, de úgy gondoltam, hogy egy öregebb férfiaktot jól meg fogok festeni. Így jutottam el a bibliai Jób megfestéséhez, amint barátai vigasztalják.

A milleniumi kiállításon a „Jób” előkelő helyre került, az egyik nagyterem nyugati falának közepére. Jobbra is, balra is Munkácsy festményei vették körül, s alája Munkácsy: „A sztrájkoló” című képét akasztották. Később Déry Béla, a Nemzeti Szalon igazgatója több vidéki városi kiállításon szerepeltette; nagy terjedelme miatt jó kiállítási központ volt. Végül somogytúri műtermemben helyeztem el.

A következő telet szüleimnél, a Baranya megyei Vargán töltöttem, hogy befejezhessem jogi tanulmányaimat. Ennek megtörténtével a budapesti egyetemen államtudományi doktorrá avattak, majd visszatartam Párizsba, s a tenger mellé készültem valami jelentősebb képet festeni.

Választásom Beg-Meilre esett, egy kis bretagne-i tengerparti helysége. Malonyay Dezső irányított ide, aki ott töltötte az előző nyarat. Először éltem ez alkalommal a nagy, nyílt tenger mellett, és rendkívül inspirált folyton változó hangulataival. Jelentősebb munkám egy breton házaspár életnagyságú megfestése volt, a lenyugvó nap fényében, a tenger előtt térdelve, imára kulcsolt kezekkel, várva hazatérő halásztársaikat. A képet oly élénk színekkel festettem, hogy Ferenc József király, amikor a múcsarnoki kiállításon előtte elhaladt, odasúgta Telepy műtárosnak, aki őt kalauzolta: „Ez a kép nagyon szecessziós!” A tengerről sok kisebb képet is festettem, melyeket a Nemzeti Szalonban állítottam azután ki. Ezekről írta Rózsa Miklós a Pesti Hírlapban, hogy „a művész olyan hangulatokat lesett el a

tengerről, amelyeket még nem festett el előle senki!”

Mivel akkor még Párizsban saját műtermem nem volt, Hernádi Kornél honfitársam és kollégám szíves invitációjára Rue de Rome-ban berendezett szép műtermében néztem át és helyesbítettem Beg-Meil-i munkáimat, mielőtt Budapestre szállítottam volna őket, a Hock János és Szikszay által a Nemzeti Szalonban rendezett francia–magyar kiállításra. Sikerült azonban csakhamar saját műtermet is bérelnem az Avenue de Villiers 147. szám alatt.

Ebben a műteremben kezdtem hozzá egy nagyobb képem megfestéséhez, melynek terve már Párizsba visszatértemkor megfogalmazott bennem. Akkor a Szajna túlsó partján laktam még, és amint az egyik este a Saint Germain de Prés templom előtt elhaladtam, az utcai gázlámpa alatt három francia papot láttam igen élénk beszélgetésben. A papok arckifejezése, mozgása és a gázlámpa világítása igen festői benyomást tett rám, és elhatároztam, hogy ezt meg fogom festeni. Műtermem alkalmas hely is volt e kép megfestésére, mert egy nagyobb és egy kisebb helyiségből állt. Ez utóbbit besötétítettem nappal úgy, hogy a plafonról csak a gázlámpa világította meg olasz modelljeimet, és én a nagyobb teremből egy sötét papírfüggöny ablakcskáján át láthattam a kellő effektust. Hogy a háttér érdekesebb legyen, a l’Auxerrois-templom szép architektúráját választottam; a megvilágítást esténként a helyszínen tanulmányoztam.

Midőn a „Société des Beaux Arts” szalonja, a Nagy Szalon májusban megnyílt, siettem megtekinteni e képem elhelyezését. A nagy francia művészek közül ekkor még senkit sem ismertem, akik ezen Szalon oszlopos tagjai voltak. Így elmondhatom, hogy képem minden protekció nélkül jutott be a kiállításra. A kép teljes ismeretlenségem ellenére kitűnő helyet kapott a nagyteremben, a középrészen, éppen Rodin „Bal-

zac”-szobra mögött, ami az akkori Szalon nagy szenzációja volt.

A „Vitatkozó francia papok” ilyen kedvező fogadtatása nagy elégtételemmel szolgált, mert igazolta törekvéseimet, hogy jogi tanulmányaim befejezése után visszatérni kívántam a művészi pályára. De látva, hogy idegen művészeknek az önfenntartás szinte lehetetlen az újabb időkben Párizsban, elhatároztam, hogy hazatérek Magyarországra.

1899 nyarán tehát szüleim vargai birtokán telepedtem le, és szorgalmasan festettem. Ekkor készítettem a „Hazatérő aratókat” – amelyet később Pécs város számára vásárolt meg a kultuszminisztérium –, valamint „Alakok a falumból” című képeimet, melyek 1901-ben kerültek kiállításra a Téli Tárlaton a budapesti Műcsarnokban. A kiállítás sikere arra az elhatározásra bírta, hogy Budapesten telepedjem meg, és ott műtermet keressek. Elhatározásomat egy más esemény is befolyásolta. Az 1900. év farsangján lejött Budapestről az édesanyám elnöklése alatt rendezett jótékonyági bálra Tiller Sámuel, 18 éves lányával, Ellával. A fiatal lány élénksége, szellemessége igen meglepett, s midőn Budapesten vettem ki lakást, mindennapos vendég lettem Tilleréknél, s leányukat nem sokkal később el is jegyeztem.

Bár a jegyesség e szép ideje alatt csak keveset tudtam dolgozni, állandó érintkezésben maradtam a Budapesten megtelepedett festőkkel, Stetka Gyulával, Bihari Sándorral, Kernstock Károllyal, Balló Edével stb. Egy másik művészekből álló társaság viszont esténként a Petanovichhoz járt az Andrássy útra, ahol Karlovszkyval, Tolnay Ákossal, Zala Györggyel, Fadrusz Jánossal, Hegedüs Gyula színésszel stb. barátkoztam össze. Budapesten ekkor eleven művészi élet lüktetett. Javában dolgoztak Lotz, Székely Bertalan, Benczúr, Feszty, Deák Ébner, Vágó, Roskovich, Bihari Sándor, Újvári Ignác, Balló Ede, Zala

György, Fadrusz János, Stróbl Alajos, és feltűntek már Csók, Ferenczy, Iványi Grünwald, Fényes, Rippl-Rónai, Karlovsky, majd Kernstock Károly, Edvi Illés Aladár, Szlányi Lajos festők, Telcs Ede és Kallós szobrászok is.

Nyáron át festett képeimet felhoztam Budapestre, és javítottam, hogy a téli tárlaton kiállítsam őket. E tárlaton 12 munkám szerepelt, köztük Édesanyám életnagyságú arcképével, egy kaszáját köszörülő munkásember térképével, a breton halászokkal, a vargai parasztfekkel, hazatérő aratókkal és breton-tengeri hangulatokkal... Esküvőm után 1901 telén – szép olaszországi utazás után – Párizsba költöztünk, abban bízva, hogy a szülők részéről biztosított jövedelemből ott a művészetnek tudunk majd élni. Eleinte nem is volt más meghittebb ismerősünk, mint Borostyány Nándor író, a Pester Lloyd és a Pesti Hírlap tudósítója, valamint Hernádi Kornél Párizsban élő gazdag magyar festő és egy francia festő kollégám, akit még a Julianból ismertem. Történt azonban, hogy épp ebben az időben a Budapesti Képzőművészeti Társulat arra kért fel, fogadnám el egy francia festők munkáiból álló kollekciónak megszerzését az 1903-ban Budapesten rendezendő nemzetközi kiállításra.

A felkeresett művészek megtiszteltetésnek vették meghívásomat a kiállításra, s így a Budapestre küldött kollekciónban ilyen nevek szerepeltek, mint Roll, Besnard, Lhermitte, Cottet, Lucien Simon, Dagnan-Bouveret, Gaston Latouche, Raffaelli, Henry Bouvet, Lerolle, Mesnard, Aman Jean, Blanche, Devambez és Thaulow. Megismerkedtem a híres Rodin-nal is, akihez gyakran utaztam ki ezután Meudon Val Freurybe.

A budapesti francia kiállításnak volt egy érdekes következménye is. A képzőművészeti társulat elnöke, gróf Andrássy Tivadar és alelnöke memorandumot kért tőlem arra nézve, hogy miképp lehetne állandó művészeti és irodalmi kapcsolatot teremteni a franciákkal...

1913-ban újra felkértek egy Budapesten 1914-ben rendezendő francia képműkiállítás megszervezésére. Tekintve azonban, hogy ekkor már hazatelepülni készültem, szabadkoztam annak vállalásától és csak akkor fogadtam el, midőn közölték velem, hogy a kiállításnak fontos politikai célja van, és hazafiságomra apelláltak. Közölték azt is, hogy a tervek már Poincaréig jutottak, és majd Károlyi Mihállyal fogok találkozni nyár végén Párizsban, aki amerikai útjáról visszajövet Párizsban meg fog állni. Erre azonban már nem került sor, mert 1914-ben megindult az első világháború, én nem utazhattam Párizsba, Károlyit pedig odaérkezése után le is tartóztatták egy időre...

A budapesti francia kiállítás révén megismert francia festőkkel érintkezésem mind élénkebb lett, szívesen láttak műtermükben, és sokan látogattak meg engemet is. Már 1903-ban meghívást kaptam a fiatal festők egy kisebb csoportja által alakított Salon d'Automne első kiállítására, amelyre két képet küldtem be. Egyiket fiamról, másikat feleségemről, lámpavilágításnál. A zsűrizés után közölték velem, hogy az első megválasztott tagaj lettem az említett művészegyesületnek. Nagy volt a meglepetésem, amikor néhány nap múlva kopogtattak Rue Bayeni műtermem ajtaján, és hatalmas szép fehér szakállal Fritz Thaulow, a híres svéd festő lépett be hozzám. Azért jött, mondta, hogy megismerkedjék velem és gratuláljon „Lámpa alatt” (Sous la lampe) című kiállított képemhez, amely nagyon tetszett neki.

A Salon d'Automne „sociétaire”-re választása nagy előnyt jelentett, mert több mű zsűrimente kiállítását biztosította. Fel is használtam ezt, és 1903-tól kezdve 1914-ig, amíg Párizsban éltem, kiállításain minden évben szerepeltem. Ez volt az első művészi egyesülés, amely nem francia tagoknak is biztosította ugyanazokat a jogokat, mint a franciáknak, tehát részt vehettünk a tár-

sulat ügyeinek intézésében, és a zsüribe is beválaszthatók voltunk...

A nyarakat, franciaországi megtelepedésem ideje alatt is, általában mindig Magyarországon töltötük. Eleinte Gálósán, Károly fivéremnél és szüleimnél Vargán, 1905-től kezdve pedig Somogytúron. Eleinte apámmal közösen gazdálkodtunk itt, s csak 1909-ben kívánta meg, hogy saját magam gazdálkodjam az egész birtokon. Ezzel az egész gazdaság teljes felszereléssel tulajdonom lett, amit azonban csak kölcsönrel tudtam realizálni. Merész vállalkozás volt ez tőlem, mert egyrésztől nem akartam megválni a piktúrától, másrészt nem voltak megfelelő ismereteim a gazdálkodás terén, csak éppen gyakorlati érzékem volt, mert hiszen a szülői házban a mezőgazdaság volt a beszélgetés fő témája.

A vállalkozásban főleg két szempont vezetett. Családomnak és fiamnak megszerezni azt az örömet, amit nekem nyújtott gyermekkoromban az egészséges, szabad falusi élet, másrészt az, hogy piktúrai szempontból munkásságom megtermékenyítését vártam a gyermekkori legintenzívebb élmények felújításától, ami sikerült is.

Károly fivérem nagyon szerette a piktúrákat, és minden tekintetben elősegítette törekvéseimet. Azon volt, hogy a gazdálkodás minél kevésbé vonjon el a művészettől. Mikor Párizsból megérkeztünk, megbeszélte velem a nyári munkálatokat, de jött aratás és cséplés idején is, és az őszi vetési előírányzat is az ő tervei szerint készült. Ezekből sokat tanultam. De azért kemény munka volt, amit magamra vállaltam. Korán reggel lóra ültem, és bejártam a hegyes-völgyes Hár-

 Cigánylányok (1910)

sas-pusztát, megnéztem, jól megindult-e a munka, és sokszor estefelé újra kimentem, hogy lássam a napi teljesítményt, és persze azért is, hogy egy-egy szép naplementét élvezzek, amely be-aranyozza a körülvevő erdők lombzatát.

Az új impressziók hatása alatt megcsináltam a nyári művészi programot, megállapodtam egy-két nagyobb vászon témájára vonatkozólag, és egyikén délelőtt 9–1 óráig, a másikon délután 2–3 óra hosszat dolgoztam. Mikor 1905 májusában a birtok átvételére Somogytúrra jöttem, atyám bemutatott Szászy József református papnak és feleségének. A szalonuk biedemeier bútorai közt ülő emberpár mély hatást gyakorolt rám. Távozásunkkor azt mondtam apámnak, hogy ezért a két remek modellért is érdemes volt nekem idejőnnöm gazdálkodni. Már kész volt a tervem, hogyan fogom a magas támlájú díványon egymás mellett őket megörökíteni. De baj lett! A tiszteletes asszony, mielőtt munkába fogtam volna, súlyosan megbetegedett és meghalt.

Most már csak Szászy Józsefet magát festhettem, amint elgondolkodva ül fekete ruhájában a parókia előtt egy tölgyfából kifaragott padon, egyik kezében hosszúszerű pipáját tartva, virágok közt, amelyeket elköltözött élettársa ültetett. Amikor elkészült, éppen Rippl-Rónai Józsi kollégám jött Kaposvárról látogatásunkra. Az életnagyságú kép nagyon meglepte. A párizsi Nagy Szalonban is kitűnő helyet kapott, és a katalógusban is reprodukálták. A következő évben Budapesten a Múcsarnokban állítottam ki, és 1924. évi nagy kiállításomon a Nemzeti Szalonban szerepelt. Ez alkalommal Petrovics Elek arra kért, hogy ajándékozzam munkámat a Szépművészeti Múzeumnak. Készségesen meg is tettem, azzal a kikötéssel, hogy definitíve elhelyezzék a Múzeumban. Ez meg is történt, egy kisebb terem falának közepén. Kedvesen mondta egyszer Kozma Andor, a somogyi költő, hogy őa tiszteletes unokaöccsével, Szászy Bélával, ki szokott menni a Múzeumba „az öregúrnál tiszteltüket tenni”.

Fényes Adolf kollégám ezt tartotta legsikerültebb munkámnak. Sajnos, éppen ez a művem tűnt el a második világháború alatt – talán örökre – a Múzeumból.

Ebben az 1905. évben kezdtem cigányképeket is festeni, főképpen kedvelt témáim voltak az elő gombra kötött, nagy hajú, sötét arcbőrű, úgynevezett teknővájó cigányok. Nagyon festőinek találtam ezt a népet. Amint nyáron vászonsátraik körül ülnek, teknőt készítettek, főztek, a gyermekek mezíttelenül szaladgáltak, primitív ősi benyomást keltettek. Amikor Albert Besnard, francia festő, indiai útjáról visszatért, és típusait láttam, mondtam neki, hogy nem kell olyan messze utazni, ilyen alakokat Magyarországon is lehet pingálni.

Készült is egyszer eljönni ő is, több francia festő is, akik képeimen a magyar népet és viseletét látták. Sajnos, e szép terveknek a világháború véget vetett. Cigányképeim nagyrészt vevőkre találtak, alig van néhány tulajdonomban. A párizsi 1913. évi kollektív kiállításomon azonban még sok cigánytárgyú képem szerepelt, úgyhogy a Paris-Midi című napilap kikiáltott „Le peintre des Zigans”-nak, a cigányok festőjének, reprodukálva néhány ily képemet.

1905-ben fogtam hozzá legterjedelmesebb képem megfestéséhez is, amely egy gyermektemetést ábrázol. Első itt töltött évemben láttam ezt a szomorú jelenetet, amint a kétségbeesett anya odaborul kisgyermeké koporsójára és a plébános meg a kántor egyházi funkciójukat végzik. Kánikulai meleg volt, s a kántor napernyőt tartott a plébános fölé. Négy vasárnapi ruhába öltözött leány vette körül a koporsót, amit ők voltak kiviendők a temetőbe. Rajtuk kívül alig néhány ember a temetésen, mert a legnagyobb munka-időben, aratáskor, nem értek rá eljönni. Nagyon festői volt a jelenet, de megfestését a „tiszteletes” arcképe és a cigányképek miatt 1906 nyarára hagytam. Csak vázlatot csináltam, hogy jól

Cigányasszony korszóval (1929)

emlékezetemben maradjon, és érlelődött bennem a téma.

Még akkor nem volt műtermem Somogytúron, hát egy nagy ponyvasátor alatt festettem. Készségesen jött modellnek akkori plébánosunk, Koller József is. Mialatt a gyermektemetést festet-

tem, kijött hozzám Rippl-Rónai barátom, és biztatott, hogy fessek „a la prima”, azaz amit elkezdek, azt fessek teljesen készre, ne nyúljak többé hozzá. Annak ellenére, hogy az alakok életnagyságúak, és a kép 4 m széles és 250 cm magas, ment így a festés. Talán ennek köszön-

hető, hogy nagyon frissen hatott a kép, és a festékek megtartották eredeti, teljes üdeségüket.

A „prima festést” az is elősegítette, hogy a kép minden egyes részletéről előzőleg tanulmányokat csináltam. Egész tömeg tanulmány készült rajzban, olajban, pasztellben. Felgöngyölítve vittem a nagy képet Párizsba ősszel, midőn visszautaztunk. Megtekintésére a Szalonba történt beküldés előtt, meghívtam széles baráti és ismerősi körünket is, de megjelent nálam a Monarchia nagykövete, gróf Khevenhüller-Metsch is a nagykövetség vezető tanácsosaival. Eljött Munkácsy-né is.

A szalonban az első emeleti galéria fő fala közepére került a kép, és már nagy távolságról lehetett látni, kitűnő világításban. A szemlélő a francia képet közt azt érezte, hogy egy más világba lépett, egy magyar parasztház udvarára. A katalógusban reprodukálták. Sok méltató cikk jelent meg róla. A „The Graphic” azon számát, amelyben azután reprodukálták a képet, nemrégiben átadtam a Kaposvári Rippl-Rónai Múzeumnak megőrzés végett, tekintve, hogy utóbb a képet magát is odaajándékoztam. 1908-ban a Műcsarnokban, 1924-ben a Nemzeti Szalonban rendezett kiállításon szerepelt.

A somogytúri nyarakon minden évben festettem egy-egy nagyobb méretű képet, amelyet azután a következő évben a párizsi Nagy Szalonban állítottam ki. Ez időben készült a „Vasárnapi beszélgetés” két kiöltözött, életnagyságú leányt ábrázolva, amint a szép verőfényes, napfényes időben a fűben ülve beszélgetnek. A „Tanácskozó gányok”, egy kis patak partján, négy férfi és egy asszony, a Szalon katalógusában reprodukálva volt, sőt egy cég képes levelezőlapokat is készített róla. Kaposváron vett meg Barczay Ferenc, azután megfestettem az egyik iskolát a padban ülő gyerekekkel és tanítójukkal, egy bivalyfogatot a szekér elé fogott csaknem életnagyságú bivalyokkal és a tipikus somogyi bivalyossal, amint a majoron átvonulnak. Ezt a képet a Termé-

zettudományi Közlöny reprodukálta, a távlati effektusok magyarázatára. Utóbbi két képem 1944-ben eltűnt itteni műtermemből.

Nagyobb méretű képem volt a „Szerelmes pár”, egy deli legény és egy csinos leány, akik a modellülés alatt úgy összelelegedtek, hogy boldog házasság lett belőle. Majd következett a „Somogytúri lakodalmi multság”, amelyben minden csinosabb falusi leány szeretett volna megörökítve lenni. Ma már mind nagymama. A kép 1944-ben megsérült. Mind a négy oldalán hiányzik egy darab belőle. A kaposvári múzeumnak ajándékoztam.

1909-ben készült az „Arató ünnepély”, amely az 1910-i párizsi Szalonban volt kiállítva, és a katalógusban reprodukálva. Erről is készültek képes levelezőlapok. Úgy emlékszem, 1912-ben festettem a „Kintornás a faluban” című képet, amint a gyermekek körülállva hallgatják. Ez a képem egy Rónai nevű képkereskedő tulajdonába került Budapesten, egy aukció alkalmával. Mikor erről értesültem, vissza akartam vásárolni, de a kereskedő nem akart megválni tőle, és lakásába akasztotta fel. Hasonlóan jártam egy Valentin nevű képkereskedővel is, akinek kirakatában a Múzeum körúton egy 1894-ben Vargán festett, kaszáját köszörülő alakomat pillantottam meg, 25 évvel elkészülte után. Szerettem volna visszavásárolni, de túl magas árat kért érte. Csak egy képet sikerült így visszaszereznem Goitein kaposvári műkereskedőtől: Roboz István lapszerkesztő és költő érdekes portréját, amelyet a második világháború után unokájának, Bernáth Aurél festőkollégámnak ajándékoztam. Ő azután „Így éltünk Pannóniában” című önéletrajzában reprodukáltatta. Egészen fiatalkori munkám volt...

A „Salon”-ba való bekerülés előtt rendszeren eljöttek munkáim megtekintésére a mesterek közül Lucien Simon, Cottet, Lhermitte, Aman Jean, Dagnan-Bouveret, Gaston Latouche. Természetesen én is elmentem műtermükbe, hogy készülő

munkáikat megtekintsem. Munkácsy özvegyénél ismerkedtünk össze Michel Clemenceaunak – a nagy francia államférfiú fiának – feleségével, aki legnagyobb meglepetésünkre magyar volt. Michnay Idának hívták, és egy galántai járásbíró leánya volt.

Michel elkészülvén kémiai egyetemi tanulmányaival, liberális apja azt mondta neki, hogy miután kitanította, menjen keresse meg a kenyerét. Így került báró Kuffner galántai cukorgyárába, s rövid ismeretség után elvette Michnay Idát, apja ellenzésével nem törődve. Midőn a házasságból már két fiú is származott, az apa megbocsátott, sőt eljött a család látogatására Magyarországra is. Midőn azután miniszterelnök lett, kívánságára a kis család Párizsba költözött. A házassággal azonban sosem tudott teljesen kibékülni. Különösen az bántotta, hogy fia idegen nőt vett el – bár az ő felesége amerikai volt, akitől azonban elvált. Erre a sorsra jutott fia is. Francia nőt vett el másodszor, az első világháború kitörése után. De a két fiú, akikkel a magyar feleség megajándékozta, egyedül viseli ma a Clemenceau nevet.

A fiatal házaspárra odakinn nagyon összebarátkoztunk, és nagyon sajnáltuk a fiatal nő bizonytalan helyzetét. Egyik nyár elején, midőn hazajöttünk Magyarországra, Ida is velünk jött két fiával, George-zsal és Pierre-rel. Az idősebb a mi fiunkkal volt egyidős. Ida a nyár egy részét fiaival nálunk töltötte Somogytúron, s itt hancúroztak a Clemenceau-unokák egy magyar falusi otthonban...

Egyetlen gyermekünk nevelését nem akarván tovább idegenekre bízni, 1912-ben elhatároztuk, hogy megválunk Párizstól, és hazaköltözünk Magyarországra. Ezt az elhatározást birtokom intenzívebb vezetési is indokolttá tette, mert időközben Károly fivérem Tolna megyébe költözött, s így az eddigi felügyeletet nem gyakorolhatta már.

Párizsi távozásom előtt, itteni hosszú munkálkodásom eredményeit szándékoztam egy kollektív kiállítás keretében bemutatni. E célból még nyári elutazásunk előtt megegyeztem az ismert Georges Petit-galériával, amely a város központjában volt, hogy 1913. január 17-től 31-ig itt rendezzem azt. 144 darab képem, nagyrészt olajfestményem, szerepelt ezen a kiállításon, s központja a „Somogytúri gyermektemetés” volt. Ez a kollektív azonban egyéb ingóságaimmal együtt a világháború kitörésekor Párizsban rekedt, zárlat alá vették, és csak tíz év múlva, 1923-ban sikerült személyesen kiutazva, a zárlatot feloldanom, és – bár jól megdézsmálva – holmimat hazahoznom.

Budapesten a Ferenc József rakparton (a mai Belgrád rakparton) vettem ki lakást és műtermet. Nyaraimat továbbra is Somogytúron töltöttem, ahol több képem is készült ez időben: az „Ebédelő aratók”, a „Torma István kanász falkájával”, azután a nálunk hosszabb időt töltött Kammerer Gusztáv, Edvi Illés Aladár és Szilágyi Lajos festőkollégáim, valamint Giesswein Sándor portréi.

Párizsból hazahozott kollektívomat, kibővítve az elmúlt évek munkáival, 1924 januárjában mutattam be a Nemzeti Szalon összes helyiségeiben. A képek száma itt már 288 darabot tett ki.

E kiállítás befejezte után festettem meg életnagyságú félalakokkal „Aratók” című képemet, amely utóbb egy római reprezentációs kiállításból az Olasz Nemzeti Bank tulajdonába került. Az időben készült a „Kezdődik az aratás” című képem, amely ma a Népköztársaság Elnöki Tanácsának tulajdonában van, továbbá „Vezetik a tehenet a vásárról”, a „Pásztorház gémeskúttal esti napfényben”, amely a Postaügyi Minisztérium tulajdona. Ekkor készült első önarcképem is, barna köpenyben, kalappal. Ez utóbbit 1927-ben a Múcsarnok egy rendelkezésemre bocsátott

Cigánylány
(1923)

különtermében állítottam ki, 41 más művemmel együtt.

Eután éveken át nem volt nagyobb arányú kiállításom, bár szorgalmasan dolgoztam, főleg impresszionisztikus tájképeket festve. Készítettem azonban egy triptikon alakba foglalt 3 részből álló figurális művet is, amelyen egy földműves-családot örökítettem meg. Ez ma a Kaposvári Rippl-Rónai Múzeum tulajdona, de a leánygimnáziumban van felfüggesztve.

1930-ban Klebelsberg közoktatásügyi miniszter megbízott, hogy Iványi Grünwald Béla kollégámmal képviseljük egy belgrádi kiállításon a magyar művészeket. Ekkor ugyan Magyarország nem volt oly viszonyban Jugoszláviával, hogy hivatalosan rendezhetett volna ott kiállítást, azonban szívesen látta, ha mi művészek piacot keresünk magunknak, mert a háború után nagyon nehéz volt képzőművészeti alkotásokat értékesíteni.

Volt azonban Szerbiában több kollégánk, akik Pesten végezték művészeti tanulmányaikat, s ezek örvendezve vették tudomásul a tervezett kiállítást. Sikerült megnyerniök a kiállítás védnökéül Pál herceget, Sándor király unokafivérét, aki diplomáciai és társadalmi ügyekben a királyt képviselte. Ő rezideált a belgrádi királyi palotá-

ban is, míg a király egyik vidéki kastélyban lakott, s főleg katonai ügyekkel foglalkozott...

1934-ben feladtam budapesti lakásomat, és véglegesen lejöttem somogytúri otthonomba, ahol az évszakok is minden változását figyelhettem, és népeletbe is jobban beleéltem magam. Főleg impresszionisztikus képeket festettem ez időben, melyeket bemutattam Budapesten, az Akadémia utcai Tamás-galériában, 1942-ben...

Legutóbb 1953-ban volt kiállításom az Ernst Múzeumban. A Művelődésügyi Minisztérium rendezte, Glatz Oszkár és az én munkáimból. Tőlem mintegy 70 mű szerepelt. E kiállításon vették meg az Elnöki Tanács részére a „Kezdődik az aratás”, az Építésügyi Minisztérium részére a „Bivalyfogat”, a Kereskedelmi Minisztérium részére a „Hazafelé” című képeimet.

Kormányunk, társadalmunk nagyon pártolja a művészetet. Hálásan kell megemlékezni ezzel kapcsolatban a Somogy megyei Tanács Végrehajtó Bizottságáról, amely felismerve a képzőművészet nagy hatását az általános művelődés fejlesztésére, átalakította műtermemet „Kunffy-képtárrá”, ami megszépíti utolsó éveimet és feledtetni segíti a háborús évek szomorú tapasztalatait...

 Zsuzsa néni (1922)

Címoldalon: Somogytúri lányok vasárnap esti beszélgetésben c. festmény részlete
Hátsó borítón: Kunffy Lajos műteremének bejáratánál (fotó)

